

MODEL KSZTAŁCENIA PEDAGOGA SOCJALNEGO NA UKRAINIE

PETRO HUSAK

Wołyński Uniwersytet Narodowy im. Łesi Ukrainki w Łucku

STRESZCZENIE: W artykule (zgodnie z wymaganiami Bolońskiego procesu) przedstawiono nowe strukturalne podejście do przygotowania przyszłych fachowców w szkolnictwie wyższym. Zaproponowano innowacyjny model wykształcenia socjalnego pedagoga na Ukrainie, która efektywnie rozwiązuje problemy zabezpieczenia transferowości i gromadzenia kredytów, mobilności studentów, koordynacji oświatowych programów. Składową strukturalnego modelu przygotowania fachowców jest kredytowy moduł nauczania, odmienny od współczesnego podejścia w praktyce pedagogiki wyższych szkół Ukrainy.

KLUCZOWE SŁOWA: strukturalny model przygotowania fachowca, kredytowo-modułowe nauczanie, mobilność studentów, przygotowanie pedagoga socjalnego.

WPROWADZENIE

Świadomość podstawowych zasad funkcjonowania systemu bolońskiego i okoliczności jego wdrożenia stanowi podstawę przekształcenia ukraińskiego systemu szkolnictwa wyższego.

Ukraina z wielkim entuzjazmem włączyła się w proces systemu bolońskiego i jego trzystopniowego systemu edukacji jednolitego standardu. Jednak sam proces wprowadzania systemu okazał się dość skomplikowany i długotrwały. Szkoły wyższe na Ukrainie wymagały reorganizacji dotychczasowego procesu kształcenia zawodowego przyszłych absolwentów, wprowadzając systemnowych dyplomów, europejskiego systemu punktowej oceny osiągnięć studenta (ECTS) oraz wdrażając system kształcenia ustawicznego.

SYSTEM KREDYTOWO-MODUŁOWY

Pierwszy krok to wdrożenie procesu kształcenia modułowego jako skutecznego sposobu ujednoczenia systemu studióww różnych szkołach wyższych, pod warun-

kiem uzgodnienia treściowych jednostek między zakładami-partnerami. W przeciwnym wypadku byłyby to zwykła nauka modułowa bez odniesienia do kredytowo-modułowej organizacji procesu nauczania.

W realizacji gromadzenia kredytów najistotniejsze są oceny osiągnięć studenta. Tradycyjny harmonogram nauki przewiduje, że student w ciągu semestru ma 10 i więcej przedmiotów, co często wymaga pewnej mobilności studentów i wykładowców. Czy student powinien co tydzień jeździć do innego zakładu (innego kraju), żeby odbyć 2-4 godziny zajęć? I jaka jest wydajność i skuteczność takiej nauki? Dlaczego, żeby zrealizować program nauki danej dyscypliny (modułu), student musi w ciągu kilku tygodni (dni) opanować materiał nauczania w granicach odpowiednich kredytów. Skuteczne w tym zakresie jest wykorzystanie nauki mono przedmiotowej.

Realnym stanem procesu nauczania w szkołach wyższych na Ukrainie są wariacyjne projekty nauki modułowo-rankingowej. Osobliwością jest również to, że z każdego rodzaju działalności zapisuje się kredyty, które – oprócz formalnej – nie spełniają żadnej innej funkcji.

Naszym zdaniem, żeby nauka modułowo-kredytowa posiadała właściwe cechy, czyli:

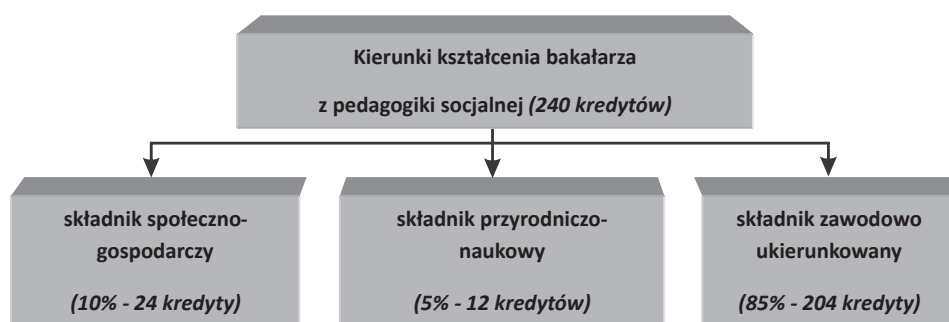
- uzgodnienie kierunków kształcenia i kwalifikacji z odpowiednimi ośrodkami za granicą, np. “praca społeczna” na Ukrainie – “praca społeczna” w Polsce; “pedagog socjalny” na Ukrainie – “pedagogika społeczna z resocjalizacją” w Polsce;
- standaryzacja specjalności i obniżenie zawartości standardu branżowego (25-50%), co pozwoli skoordynować składniki treściowe poszczególnych planów nauki zakładów-partnerów;
- swoboda wyboru treściowego kształcenia w obszarze modułów wariacyjnych;
- zabezpieczenie wariacyjnego zestawu kredytów transferowych w zakładach-partnerach;
- uzgodnienie programów nauczania;
- uregulowanie prawnych, organizacyjnych i finansowych pytań w celu praktycznego zabezpieczenia mobilności studentów;

MODEL KSZTAŁCENIA PEDAGOGA SOCJALNEGO

W związku z wymaganiami systemu bolońskiego, zalecamy wprowadzenie nowej koncepcji kształcenia specjalistów na Ukrainie. U podstaw tej koncepcji znajduje się model strukturalny kształcenia pedagoga socjalnego, czyli: powinien realizować standardy edukacji europejskiej, zabezpieczać transferowość i gromadzenie kredytów edukacyjnych oraz sprzyjać mobilności studentów i wykładowców. Kolejną cechą modelu jest poprawa jakości kształcenia absolwentów, co wpływa na swobodne zatrudnienie w zakresie europejskim.

Podstawową uwagę w strukturze modelu zwracamy na określenie podstawowych składników strukturalnych zawodowego kształcenia fachowców i wariacyjności ich kształcenia odpowiednio do współpracy europejskiej ze szkołami wyższymi. Na podstawie tego do struktury modelu kształcenia specjalisty włączamy dwie rzeczy: wykorzystujemy tradycyjne cykle kształcenia (humanistyczny, społecznie-gospodarczy, zawodowo zorientowany) i określamy składnik branżowy standardu na poziomie 50%.

Podkreślamy, że zabezpieczenie wysokiej skuteczności decentralizowanych projektów oświatowych jest uwarunkowane określeniem branżowego składnika standardu odpowiednio do europejskich wzorów (w znaczeniu 30% od ogólnego kształcenia). Jednak według centralnego zarządzania oświatą na terytorium Ukrainy na pierwszym stadium celowo wdrażać branżowy standard na poziomie 50%. Tę wersję proponujemy do adaptacji współczesnego systemu kształcenia fachowców do reorganizacji procesu edukacyjnego na Ukrainie.

Rys.1. *Struktura kształcenia pedagoga socjalnego według cykli*

Należy podkreślić, że składnik branżowy i wariacyjny każdego cyklu odpowiada w naszej wersji 50% x 50%, np. podstawowy składnik kształcenia bakałarza (zawodowo ukierunkowany) przedstawimy w postaci modelu kształcenia specjalisty. Najbardziej skutecznym – naszym zdaniem – jest przygotowanie przyszłych fachowców według podejścia strukturalno-funkcjonalnego (strukturalnie-logicznego zgodnie ze standardami państwowymi).

Kształcenie pedagoga socjalnego przewiduje nauczanie jakości zawodowych i osobowościowych w celu realizacji funkcji produkcyjnych. Każdy z fachowców, prowadzący pracę socjalnie-pedagogiczną z klientami i obiektami, należy do pewnego instytutu socjalnie-wychowawczego czy służby socjalnej, ukierunkowanych na ukazanie pewnego rodzaju pomocy.

Podmioty działalności socjalnie-pedagogicznej można podzielić na podstawie różnicowania ich funkcji na kilka grup (V. Bezpal'ko, M.P. Lukashovich, I.I. Migovich, I.D. Zvereva, G.M. Laktionova, A. Kaps'ka, V.S. Petrovich, M.V. Shakurova):

1) organizacje, zakłady socjalne:

- do tej grupy zaliczamy Państwową Służbę Socjalną dla rodziny, dzieci i młodzieży, zarówno organy wykonawcze Zarządu pracy socjalnej i socjalnie-wychowawczej na poziomie regionalnym (organy obrony społecznej, rządy (wydziały) oświaty i nauki z pytań rodziny i młodzieży), miast, administracji lokalnych, pracujących pod jurysdykcją państwa;
- to służby socjalne i instytucje socjalne różnego poziomu podporządkowania: centra służb socjalnych dla rodziny, dzieci i młodzieży ze specjalnymi wydziałami, np. wsparcie rodziny, praca z młodzieżą uzależnioną od narkotyków, “telefon zaufania”, wolontariusze, rehabilitacja dla dzieci i młodzieży z ograniczeniami funkcjonalnymi, przytułki socjalne, centra pomocy niepełnoletnim, znajdującym się w trudnych warunkach życiowych, pogotowie, centra dla dzieci i młodzieży zarażonych wirusem HIV;
- przedszkola, szkoły podstawowe, szkoły zawodowe, szkoły-internaty, m.in.: dla dzieci z różnymi wadami, zaburzeniami, zakłady opieki państwowej dzieci-sierot, szkoły-internaty dla dzieci, pozbawionych opieki rodziców, obozy dla dzieci, centra nauczalnie-rehabilitacyjne; szkoły wyższe różnych poziomów akredytacji;
- zakłady i instytucje korekcji socjalnie-pedagogicznej, rehabilitacji i profilaktyki zakłóceń prawa: zakłady poprawcze dla niepełnoletnich, szkoły podstawowe i zawodowe rehabilitacji socjalnej, centra rehabilitacji medycznie-socjalnej niepełnoletnich, milicja kryminalna w sprawach niepełnoletnich;

2) niedochodowe, pozarządowe organizacje i stowarzyszenia

Instytucje charytatywne, spółki, stowarzyszenia, instytucje społeczne – ogólnie ukraińskiego, regionalnego, lokalnego, w tym organizacje wolontariuszy, Fundusz Dziecka Ukrainy, Stowarzyszenie Czerwonego Krzyża Ukrainy oraz ich placówki regionalne, przedstawicielstwa organizacji międzynarodowych (PROON, JUNISEF, JUNEJDS, “Nadzieja i mieszkanie dla dzieci”, “Każdemu dziecku”).

3) osoby, realizujące praktyczną działalność socjalnie-pedagogiczną zawodowo czy na zasadach społecznych

To organizatorzy-kierownicy, wykonawcy, pedagodzy socjalni, pracownicy socjalni i pedagodzy.

4) wykładowcy

Opiekunowie praktyk studenckich, moderatorzy, pracownicy socjalni oraz pedagodzy.

5) badacze pracy socjalnej

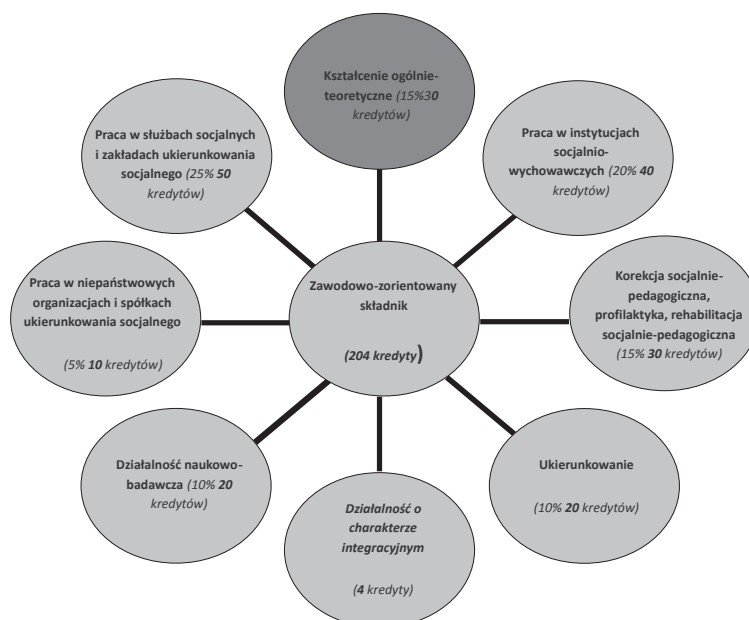
Dla skutecznego wykonania działalności socjalno-pedagogicznej ważne jest wykonanie działań badawczych. Pedagodzy socjalni analizują stan praktyki socjalnej, korzystając z różnych metod, opracowując programy naukowe, analizując fakty, wyłaniają tendencje, powstające w tej dziedzinie, ogłaszają drukiem sprawozdania, książki, artykuły z zakresu problematyki pracy socjalnej i pedagogiki socjalnej.

Wpływ na socjalną sytuację życiową badanego odbywa się na trzech poziomach:

1. czołowe – pedagodzy socjalni i inni pracownicy, specjalizujący się w pracy z dziećmi, młodzieżą;
2. towarzyszące – zakłady, organizacje ochrony zdrowia, kultury i sportu;
3. te, które pośrednio wpływają na inne zakłady i organizacje finansowo-gospodarcze.

Wychodząc ze specyfiki dziedzin działalności socjalno-pedagogicznej, można mówić o licznej grupie podmiotów organizujących, stymulujących, popierających, rehabilitujących, korygujących, pomagających różnym osobom, grupom i obywatelom. Jako jedno z możliwych podejść do założenia modelu kształcenia pedagoga socjalnego rozpatrujemy określenia dziedzin i rodzajów działalności socjalno-pedagogicznej we współzależności procentowej.

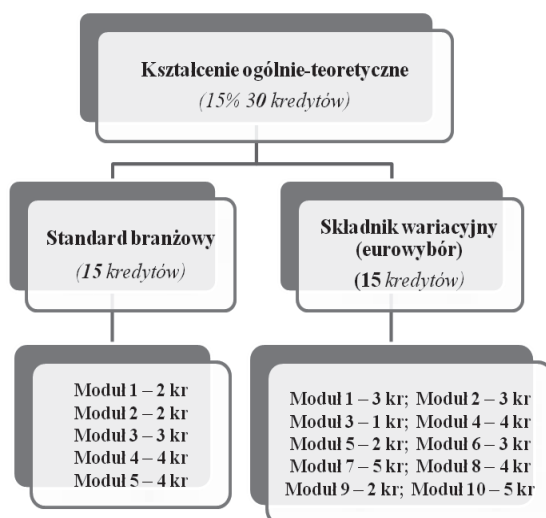
Na dzień dzisiejszy brak jest opracowań naukowych z tej dziedziny. Prezentowany przez nas wskaźnik procentowy określono drogą analizy empirycznej odnośnie celu ogólnego kształcenia pedagoga socjalnego. Proces kształcenia studenta charakteryzuje określenie podstawowych dziedzin jego działalności jako przyszłego fachowca kwalifikowanego i zawarcia każdej dziedziny w ekwiwalencie kredytowym w ogólnej strukturze kształcenia specjalisty pewnego kierunku. Zgodnie z tym podstawową uwagę zwraca się na to, jakie przedmioty i rodzaje działalności powinny się znaleźć w programie kształcenia absolwenta. Im lepiej opracowano treści programowe, tym skuteczniejszy będzie proces zawodowego kształcenia studenta.

Rys.2. Struktura kształcenia pedagoga socjalnego poziomu oświatowego "bakalarz"

Przedstawiamy strukturę kształcenia pedagoga socjalnego – suma w odpowiedniku kredytowym wynosi 204 kredyty. Moim zdaniem, ilość takich dziedzin z każdej kwalifikacji oraz zawartość kwalifikacyjna każdej z nich powinna zostać określona przez państwo na początku wdrożenia modelu. To pozwoli unifikować kształcenie pedagoga socjalnego w Ukrainie oraz gwarantuje różnorodność. Mobilność kształcenia pedagoga będzie zabezpieczać się wariacyjnością podejść do realizacji przyswajania przez studentów określonych strukturą dziedzin działalności pedagoga socjalnego. W tym celu proponujemy każdą dziedzinę działalności pedagoga socjalnego przedstawić na etapie jego kształcenia w wymiarze kredytowo-modułowym.

Dla przykładu możemy wziąć pierwszy określony przez nas składnik “Kształcenie ogólnie-teoretyczne (30 kredytów)”. W naszym wariancie 15 kredytów to standard branżowy, 15 kredytów to składnik wariacyjny (rys.3).

Rys.3. Zorientowany schemat realizacji składnika branżowego i wariacyjnego w kształceniu pedagoga socjalnego

Przede wszystkim należy podkreślić, że takie podejście pozwala demokratyzować charakter modułowy kształcenia przyszłego fachowca. Podstawowy problem w tym planie powstaje w zakresie planowania modułu oświatowego. Nauczanie modułowe w szkole wyższej świadczy o istnieniu trudności właśnie w zakresie opracowania modułów: z reguły planuje się tylko o charakterze informacyjnym, co nie odpowiada schematowi strukturalnie-logicznemu kształcenia. Przedstawiony na rys. 3 moduł pozwala zaobserwować wariacyjne podejście do strukturalizacji modułowego procesu nauki. W jednym wypadku moduły mogą przedstawiać przedmioty nauczania, w innym – poszczególne jednostki treściowe. Oprócz tego moduły mogą być o charakterze funkcjonalnym: motywacyjne, informacyjne, rozwijające, kreatywne

i praktyczne. Nie traktujemy kształcenia jako naukę poszczególnych przedmiotów, uznając za istotne możliwość wykorzystania jakiegokolwiek wariantu kształcenia i przestrzegania standardów branżowych.

Odmienne podejście do nauczania modułowego ukazują rezultaty badań P. Juciawiczenia (Łotwa) i K. Wazinej (Rosja)¹. Rozwijający składnik nauczania modułowego badali również naukowcy ukraińscy – A. Aleksejuk, W. Bondar, O. Kuczeriaw, A. Furman².

Zdaniem O. Kuczeriawego, moduł oświatowy określa się w szkole wyższej jako wysoko zorganizowany i adekwatny strukturze treści oświaty fachowej system osobowościowo-rozwijający zabezpieczenia psychologicznego, dydaktycznego i metodycznego procesu przyswajania przez studenta na poziomie osobowościowym pewnego składnika doświadczenia zamodelowanego i socjokulturalnego. Takie traktowanie nauczania modułowego pozwala na wydzielenie: modułu treściowego; modułu kształtowania sposobów działalności zawodowej; modułu heurystycznego; modułu afektywnie-rozwijającego; modułu kształcenia doświadczenia samokształcenia i samorozwoju duchowo-moralnego oraz modułu kształtowania kultury komunikacji społeczno-zawodowej (komunikacyjnie rozwijający)³.

W jaki sposób na bazie przedstawionego modelu kształcenia fachowca można realnie zabezpieczyć transferowość i gromadzenie kredytów? W tym przypadku każdy z modułów przedstawiony w ekwiwalencie kredytowym z określonej przez nas dziedziny działalności – według standardów branżowych – student obowiązkowo przyswaja moduły zalecane przez państwo, które w sumie wynoszą 15 kredytów (kierunek “Kształcenia ogólnie-teoretyczne”).

Składnik wariacyjny realizuje się na podstawie zabezpieczenia własnej trajektorii nauczalnej każdego studenta. Na rys. 3 przedstawiono zalecany spis modułowo-kredytowy, który w naszej wersji liczy 32 kredyty. Jeżeli studentowi w pewnej mierze odpowiada ten spis, wówczas wybiera z niego moduły, wynoszące w sumie 15 kredytów, realizując jedno z wymagań ECTS.

Oprócz tego wariantu, dla studenta zamierzającego współpracować z innymi zakładami edukacyjnymi, stwarza się możliwość przyswajania uzgodnionych modułów dziedziny działalności. Takie podejście pozwala realizować nagromadzenie kredytów, zarówno i ich transferowość.

---

1 P.A. Yucyavichene, *Teoriya i praktika modul'nogo obucheniya*, Kaunas 1989, s. 272.; K.Ya. Vazina, *Samorazvitie lichnosti i modul'noe obuczenie*, N. Novgorod 1991, s. 122.

2 A.V. Furman, *Modul'no-rozvivat'nenavchannya: principi, umovi, zabezpechennya: Monografia*, K: Pravda Yaroslavichiv 1997, s. 340.; zob. V.I. Bondar, *Modul'no-reitingovatehnologiyavivchenny anavchal'nihdisciplin (namateriali didaktiki)*, K: NPU im. M.Dragomanova 1999, s.68.; P.A. Yucyavichene, *Teoriyaipraktikamodul'nog...*, dz. cyt., s. 272.; K.Ya. Vazina, *Samorazvitie ...*, dz.cyt., s. 122.

3 O.G. Kucheryavi, *Modul'no-rozvivat'ne navchannya u vishii shkoli: akpekti proektivannya: Monografia*, Donec'k: Vid-vo DonNU 2006, s.304.; O.G.Kucheryavii, *Skladovi profesionalizmu vkladacha vishoi shkoli u sferi proektivannya osvi modulya*, w: *Profesionalizm pedagoga v konteksti Evropeis'kogo viboru Ukraini*. Material naukovopraktichnoi konferencii, Zb. statei: Ch.2. – Yalta: RVV KGU 2007, s. 91-96.

PODSUMOWANIE

Model strukturalny kształcenia pedagoga ma znaczenie strategiczne dla jakościowego podwyższenia poziomu zawodowego. Student ma realną możliwość w każdej dziedzinie działalności w składniku wariacyjnym wybrać moduły, jakie – jego zdaniem – najlepiej realizować. Poza tym na poziomie regionalnym lub narodowym państwo może dofinansować kształcenie w obrębie określonej dziedziny. Przykładowo, dla wyższych szkół, realizujących jakościowe przygotowanie zawodowe pedagogów socjalnych w granicach regionu państwo może stworzyć nowoczesne projekty oświatowo-zawodowe. Takie podejście pozwoli szkolnictwu na wdrożenie finansowania pewnego kierunku kształcenia fachowca, jego materiałowego i kadrowego zabezpieczenia przy współpracy z innymi szkołami wyższymi. W konsekwencji – polepszy jakość kształcenia fachowca kosztem własnych środków, otrzyma absolwenta z liczbą kredytów otrzymanych w innych szkołach wyższych (o podobnym kierunku kształcenia) oraz spowoduje nabór studentów z innych szkół wyższych (wybierających te kierunki kształcenia, które najlepiej przedstawiono w danym regionie). Model ten pozwala w granicach nieznacznej reorganizacji procesu nauczania oraz modelu zarządzania wyższej szkoły osiągnąć wysoką jakość kształcenia absolwenta, zabezpieczyć mobilność studentów, ukazywać możliwość otrzymania jakościowo lepszego kształcenia, założyć zdrowe środowisko konkurencyjne wśród wykładowców szkół wyższych.

Należy podkreślić, że system kredytowo-modułowy jako skuteczny środek realizacji procesu nauczania to nie jest zwykłe doskonalenie przygotowania zawodowego przyszłych pedagogów, lecz niemal całkowita reorganizacja. Proces ten wymaga całościowego zreformowania oświaty wyższej na Ukrainie w zakresie prawnym, strukturalnym, organizacyjnym i finansowym. Działania należy wprowadzać nie drogą rozporządzeń i rozkazów, lecz drogą założenia placówek eksperymentalnych, gdzie zostaną opracowane i udoskonalone projekty. Skuteczność wdrożenia systemu modułowo-kredytowego procesu nauczania wymaga nowego, europejskiego myślenia zarówno kierowników jak i wykonawców projektu pedagogicznego.

SOCIAL EDUCATOR TRAINING MODEL IN UKRAINE

PETRO HUSAK

ABSTRACT: A new structural approach to the training of future specialists in accordance with the Bologna process is presented in the article. The author suggests quite new model of social pedagogue training in Ukraine, which solve the problem of providing and accumulation the credits. Credit module education is laid in the basis of this model.